

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ҲАНАФИЙ – МУЪТАДИЛ МАЗҲАБ

Мухтарам биродарлар! Ислом динининг аҳли сунна вал жамоа йўналишида тўртта машҳур мазҳаб бўлиб, улар ханафий, моликий, шофеъий ва ханбалий мазҳабларидир. Мазкур тўрт мазҳабнинг барчаси муътабар бўлиб, мусулмон киши уларнинг бирига эргашиши вожиблигига ислом уммати иттифоқ қилганлар. Бизнинг диёримиздаги мусулмонлар ханафий мазҳабига амал қиладилар.

Ҳозирги кунда дунё мусулмонларининг деярли ярми айнан ханафий мазҳабимизга амал қилиб, ўз ибодатларини шу мазҳабга мувофиқ адо этиб келмоқдалар. Ханафий мазҳаби асосан Марказий Осиё, Покистон, Эрон, Туркия, Афғонистон, Ҳиндистон, Россия мусулмонлари ўртасида, Араб мамлакатларидан Ироқ, Миср, Сурия, Ливия каби юртларда кенг тарқалган. Шу жумладан бизнинг минтақамиз мусулмонлари ҳам ханафий мазҳабига амал қилиб келадилар.

Ханафий мазҳабининг фикҳий қарашлари бу қадар ривож топиб, кенг ҳудудга ёйилишида юртимиздан чиққан алломалардан Абу Ҳафс Кабир, Бурҳониддин Марғиноний, Садруш-шариъа Убайдуллоҳ ибн Масъуд ал-Бухорий каби алломаларнинг ўрни беқиёсдир.

Ханафий мазҳабимизнинг асосчиси Имоми Аъзам Абу Ҳанифа Нўъмон ибн Собит ибн Зутий Куфа шаҳрида ҳижрий 80-санада таваллуд топдилар. Бу зотнинг илмлари, тақволари, ибодатлари, саховатлари ва ҳоказо сифатлари барчага маълум ва машҳур бўлиб, бу ҳақда кўплаб мақола ва китоблар ёзилгандир. Қуйидаги ҳадисдаги башорат Имоми Аъзам р.х.га тегишли эканлиги ҳақида уламолар иттифоқдирлар.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَوْ كَانَ الدِّينُ عِنْدَ الثَّرِيَاءِ لَذَهَبَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ فَارِسٍ" (متفق عليه).

яъни: Абу Ҳурайра р.а.дан ривоят қилинган ҳадисда Пайғамбаримиз с.а.в марҳамат қиладилар: **“Агар дин Сурайёда бўлганида уни форс ўғли олиб тушар эди”**. Шундай экан биз у зотнинг шахсиятларига тўхталмасдан асосан, у зотнинг мазҳаблари ҳақида сўз юритмоқчимиз.

“Мазҳаб” сўзи *юрадиган йўл* деган маънони билдиради. Истилоҳда эса, бир олим ёки илмий мактабнинг тартибга солинган услуб ва фикрларининг мажмуасига мазҳаб дейилади. Дунё мусулмонларининг ярмидан кўпроғи айнан ханафий мазҳабига амал қилишларининг сабаби ундаги муътадиллик ва енгилликдир. Имоми Аъзам р.х. шаръий далиллардан масалалар чиқаришда фақат ўзлари ёлғиз бўлмаганлар, балки маълум бир мартабаларга етган бир нечта шогиртларининг маслаҳат ва машваратлари билан чиқарилган. Абу Ҳанифа р.х маълум бир мақомга чиққан шогирдлари ҳақида шундай деганлар: **“улар ўттиз олти киши бўлиб, йигирма саккизтаси**

қозиликка ярайди, олтитаси фатво беришга салоҳияти етарли ва иккитаси яъни, Абу Юсуф ва Зуфар эса қози ва муфтийларни тарбиялай оладиган даражада эди”.

Мазҳабимизга тегишли китоблар икки услубда ёзилган бўлиб, биринчиси, ўқувчига енгил ва тушунарли бўлиши учун далилларсиз масалаларнинг ўзи ёзилган. Иккинчиси эса, ҳар бир масала ўз далили билан бирга ёзилган. Қандай услубда ёзилмасин мазҳабимиздаги ҳар бир масалани шаръий далили бор. Бунга мисол тариқасида Мулла Али Қорининг “Мухтасарул виқоя” китобига ёзган икки жилдли “Шарҳи ниқоя” номли асарларини, шунингдек, Покистонлик Зафар Аҳмад Усманийнинг йигирма бир жилдли “Эълоус сунавн” номли асарларини келтириш мумкин.

Имоми Аъзам р.х. ибодатга доир кўплаб масалаларда динимизнинг руҳига монанд енгиллик йўлини тутганлар. Қуйида шуларга айрим мисоллар келтириб ўтамиз:

- Мазҳабимизда таҳорат қилишда ният фарз қилинмади. Агар ният фарз дейилганда, ният қилиш эсидан чиқиб қолган кишининг таҳорати дуруст бўлмас эди;
- Мазҳабимизда имомга иқтидо қилган кишининг қироат қилиши фарз эмас, балки имом қироат қилса иқтидо қилувчилар ҳам қироат қилган ҳисобланади. Агар иқтидо қилувчиларга ҳам қироат қилиш фарз дейилганида, одамлар бир-бирларига, жумладан имомга халақит бериб, намозда чалғиб кетган бўлар эди;
- Мазҳабимизда руку, рукудан қайтганда ва сажда ҳолатларида бир нафас тин олиб туриш фарз эмас, балки вожибдир. Агар фарз дейилганида, намозда шошилиб, тин олмаган кишининг ўқиган намози дуруст бўлмас эди;
- Мазҳабимизда закотни Қуръонда баён қилинган саккизта ўринларнинг ҳаммасига бўлиб бериш фарз эмас. Агар саккизтасининг ҳаммасига закотни бўлиб бериш фарз бўлганда, закот берувчиларга машаққат бўлар эди;
- Мазҳабимизда Рамазон рўзасининг ниятини қуёш заволга келгунига қадар қилиб олса дуруст. Агар тонгача ният қилиш фарз бўлганида эди, саҳарликка ухлаб қолган кишининг рўзаси дуруст бўлмас эди;
- Мазҳабимизда кўзи ожиз кишига жумъа намози ва ҳаж ибодати фарз эмас. Агар фарз дейилганида, уларга машаққат туғдирилган бўларди;
- Мазҳабимизда бир кеча-кундуздан кўп вақт беҳуш ётган одамнинг қолдирган намозлари соқит бўлади. Агар соқит бўлмасдан қазо қилиши фарз дейилганда, бир неча кун беҳуш ётган беморларга машаққат бўлар эди;
- Мазҳабимизда аёлларнинг гувоҳлиги ҳам инобатга олинади. Масалан, бир эркак ва икки аёлнинг гувоҳлигида никоҳ ақди тузилса бўлади;
- Мазҳабимизда (استِصْنَاءُ), яъни бирор жиҳозни ясашга буюртма бериш учун аввалдан ҳақ тўлаш жоиз бўлади. Агар жоиз бўлмаганда кўплаб ҳунарманд ва буюртмачиларга машаққат бўлар эди.

Мазҳабимиз ўзининг мўътадиллиги, Исломнинг асл мазмун-моҳиятини ифодалаб бериши билан асрлар оша диёримиз мусулмонларининг ўзаро ҳамжиҳатлигида, турли ҳуқуқий муаммоларни осон ҳал қилинишида, баъзида юзага келадиган ҳар хил зиддиятларнинг бартараф этилишида муҳим асос бўлиб келмоқда.

Афсуски, мустақиллик йилларида динимизга берилган имкониятларни суистеъмол қилган баъзи ёт фирқалар жамиятимиз ўртасида турли ихтилофларнинг авж олишига сабаб бўлдилар. Буни биринчи бўлиб, ўзини “соф ислом таълимоти ҳимоячиси” деб номлаган оқим бошлаб берди.

Бу оқим ўзининг илк фаолиятини ҳанафий мазҳаби кўрсатмаларига қарши курашишдан бошлади. Улар ўз домларига ҳали ҳаёт мазмунини англаб етмаган, ғўр ёшларни торта бошладилар. (Чунки умри давомида бир мазҳабда ибодат қилиб келган, кўп йиллик ҳаёт тажрибасига эга бўлган кексаларни йўлдан оздириш улар учун маҳол эди.) Бу оқим динга эътиқод қилишда ҳеч қандай мазҳабга ёки имомга эргашишнинг кераги йўқ, Куръон ва ҳадисдан ҳар ким ўзи мустақил фатво олиб эътиқод ва ибодат қилиши лозим, деган даъвони илгари сурди.

Оқим тарафдорлари намозда “Фотиҳа” сурасидан сўнг “омин” лафзини баланд овоз билан айтиш, “рафъул-ядайн”, яъни, рукудан олдин ва кейин икки қўлини кўтариш каби амалларни намозхонлар орасида ёйишга уриндилар.

Натижада, мусулмонлар орасида ғоявий жиҳатдан ихтилоф юзага келди. Бу нарса соғлом эътиқодли мўмин-мусулмонларнинг қалбини ларзага солди. Улар ўз мазҳабларини ҳимоя қилишга киришдилар.

Демак, мусулмонларнинг бирлиги, ибодатларнинг мукаммалиги, жамиятнинг тинчлиги учун юртимиз мусулмонларининг ўз ота-боболари танлаган бир мазҳабга эргашишлари муҳимдир.

Аллоҳ таоло юртимиз мўмин-мусулмонларини аҳил-иноқликда яшаб, мазҳабимизни яхши ўрганиб, унга амал қилмоқликларига муваффақ айласин. Омин!